

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת מסעי תשפ"ב

"עשה לך רב" - על מה ולמה?

ערי מקלט תהיינה

בפרשת השבוע אנו לומדים על אחת המצוות אותן צווה השי"ת את עם ישראל בעודם מתכוננים להיכנס אל ארץ כנען: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָהּ כְּנָעַן, וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מְקָלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכָּה וְנָפֵשׁ בְּשִׁגְגָה" (במדבר לה, י-יא). יהודי שהרג נפש בשוגג, וכעת הוא מוצא את עצמו בסכנה מפני נקמתו של גואל הדם, מספקת לו התורה מקלט בטוח אליו הוא יוכל לברוח. בעיר המקלט הרוצח מוגן מפני גואל הדם, וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ" (שם פסוק יב).

אולם עיר המקלט לא היוותה רק מקום שבו "לא ימות הָרֹצֵחַ", מקום בו הרוצח מוגן מפני זעמו של גואל הדם, אלא התורה מלמדת אותנו שבמשך זמן שהותו שם, מחויב בית הדין לצאת מגדרו כדי לספק לו את כל האמצעים הדרושים כדי לחיות חיים רגילים. הגמרא דורשת מהפסוק בפרשת ואתחנן (דברים ד, מב), "וְנָס אֶל אֶחָת מֵן הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי" - "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא", כלומר עלינו לדאוג שהוא יוכל לחיות שם בעיר המקלט, ועל אף שאיש זה נתון בבחינה מסוימת של מאסר, מכל מקום על בית הדין מוטל לספק לו את כל הצריך לו לחיים תקינים.

חיים ומוות

איננו דורשים מהרוצח להסתפק בלחם ומים; הוא מקבל אוכל מזין, וכן וויטמינים ותרופות, וכל מה שהוא צריך כדי לחיות בהצלחה. זהו הפירוש של "וחי" - לתת לו כל מה שהוא צריך כדי לחיות בצורה נורמטיבית.

והנה, בעולם המטורף שבו אנחנו חיים היום, יש שיחשבו שהכוונה היא שצריכים לספק לו טלוויזיה צבעונית. אחרי הכל, מה הם החיים בלי טלוויזיה? אתם יודעים שבשנה שעברה היתה מהומה גדולה באחד מבתי הכלא בצפון המדינה. האסירים ניפצו חלונות ושברו שולחנות. מדוע הם כעסו כל כך? כי בית הכלא סיפק להם רק טלוויזיה רגילה, בשחור-לבן. "זה לא נקרא לחיות", הם טענו. "אנחנו צריכים טלוויזיה צבעונית". ואכן, הגיעה ועדה מיוחדת, ועדת חקירה ממלכתית, וחברי הוועדה המשכילים ישבו יחד, בכובד ראש, וחשבו לעומק מהי

משמעות החיים, ומה נכלל בלחיות את החיים במלואם, והם הגיעו למסקנה שהפושעים צודקים! לא ניתן לשלול מבני אדם את הזכות לטלוויזיה צבעונית!

אבל זו אינה השקפת התורה לגבי המושג "חיים"! צפייה בטלוויזיה ובסרטים הרי היא כהמשכת מי ביוב אל תוך ראשך. מים הנמצאים במוח הוא מצב מסוכן ביותר, אך מי שיש לו מי ביוב בתוך מוחו - אין לו תקווה כלל וכלל!

"וחי" פירושו ללא טלוויזיה! טלוויזיה היא ההפך מחיים. "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא" אין פירושו לספק לו את הדבר אותו חושבים האנשים השפלים ביותר בחברה ל"חיים" - "וחי" פירושו לתת לרוצח את האמצעים לחיות חיים של הצלחה.

חיי בעלי החכמה

דין זה של "וחי" כולל בתוכו הלכה יוצאת דופן, אותה לא היינו מעלים על דעתנו לולא התורה. חז"ל מלמדים אותנו ש"תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" (מכות י, א). בדיוק כפי שמחויבים בית דין לספק לו עיר שבה הוא יכול לחיות מחוץ להישג ידו של גואל הדם, ובדיוק כפי שאנחנו מספקים לו את כל הנצרך לו כדי עבור קיום תקין ונורמלי, כך גם מחויבים אנו לספק לו את ההזדמנות של "וחי" - לחיות חיים עם משמעות. ומכאן זה אנחנו מחייבים את רבו לצאת יחד איתו לגלות.

והנה, הרב הוא חף מפשע - התלמיד הוא זה שהרג בשוגג, לא הוא - אולם כאשר נגזר על התלמיד לגלות, בית הדין מאלץ את הרב ללכת יחד עם תלמידו.

גם אם הרב יפנה אלינו ויטען: "מה עשיתי?! אני חף מפשע! מדוע עלי להיות כלוא בעיר מקלט?!"

אנחנו אומרים לו: "מצטערים, זה לא תלוי בנו. התורה אומרת "וחי", תלמידך צריך לחיות".

"שיחיה", אומר הרבי, "אין לי שום דבר נגד זה. אבל מדוע אני צריך להישפט יחד איתו? אכתוב לו מכתבי תורה, אבקר אותו מפעם לפעם, אבל שיתכבד ויחיה בלעדיו!"

לא ולא! התורה היא משהו אחר לגמרי - זו דרך חיים; הלימודים אותם מלמדת אותנו התורה נועדו להפוך לחלק מהאישיות שלנו.

יש הטוענים לחשוב על התורה במונחים של שאר חכמות. הם סבורים שכפי שמורה למדעים מלמד מדעים, כך גם הרב מלמד תורה. מכיון שבחרתי ללמוד בישיבה במקום באוניברסיטה, ולראש הישיבה יש ידע מסוים שלי אין אותו, לכן עלי לבא עמו במגע כדי שתהיה לי גישה למידע זה.

אמנם, האמת היא שאי אפשר כל כך לבא בתלונות אל מי שסבור כך, כי כיום, רוב התורה שלנו נלמדת מִדְּפִים מודפסים שהם נטולי אופי - אין להם אישיות ורגשות. אפילו חלק מהמלמדים והרבנים עצמם הם לא יותר מתוצאות של דפים מודפסים, וכל המושגים שלהם הם מושגים של נייר. מאז שהותר לכתוב את התורה שבעל פה, פנינה זו, שיהיה לאדם רב'ה, הוזנחה במידה מסוימת. כי למעשה, הרב'ה נותן לאדם הרבה יותר מאשר ידע תורני בלבד.

זכרונות מהמעבורת

המחשה לדבר מוצאים אנו במעשה המסופר בגמרא בקידושין (ע, ב). הגמרא מספרת שפעם הגיע רב מתנה, שהיה תלמידו של שמואל, לבקר בנהרדעא, ורב נחמן ניצל את ההזדמנות כדי לשאול אותו לגבי שאלה בהלכה ששמואל רבם התייחס אליה, וביקש לדעת מה הוא אמר. הגמרא מספרת שרב נחמן שאל את רב מתנה כך, "דכיר מר מאי אמר שמואל כי קאי חדא כרעא אגודא וחדא כרעא במברא" - 'האם אתה זוכה מה אמר שמואל בזמן שעמד להיפרד מאיתנו, תלמידו, והוא עמד כשרגלו האחת מונחת על שפת הנהר ורגלו השניה מונחת על גבי המעבורת שעל גבה עמד לחצות את הנהר?'

כך זכרו האמוראים את רבם. בכל פעם שהם חזרו על דבר מה שאמר, פני הרב עלו לנגד עיניהם. אופן עמידתו, הצורה שבה הוא דיבר, כל הדקויות הקטנות ביותר של הנהגתו היו חלק מתורת רבם.

התורה אינה ההלכה בלבד; היא כוללת הרבה יותר מזה. כשהרב'ה מדבר, התלמיד מבין שהוא מקבל מרבו חלק מנשמתו. התורה ניתנה עם הבעות פנים מסוימות, תוך שיתוף רגשות באופן כזה שהיא אינה יכולה להיות חסרת חיים. כי הם חיינו! דם התמצית של הרב עובר לתלמיד, והופך להיות חלק מנשמתו.

וזו המשמעות האמיתית של "חיים", והמשמעות האמיתית של המושג "רב'ה". רב'ה אינו "מותרות"! תפקידו של הרב אינו רק ללטש ולזקק את התלמיד, אלא הוא **נשמת רוח אפו!** ברבך תלויים חיי העולם הבא שלך! זה מה

"לא", אומרים חכמינו. "לחיות ללא רב - לזה לא ייקרא חיים".

הרב נאלץ אם כן לעבור דירה; עליו לעזוב את ביתו ולמצוא דירה בעיר מקלט על מנת לדור בה ולמלא את מצות התורה. אם יש לו ישיבה, עליו לעזוב את ישיבתו; זוהי אחריותו ללכת יחד עם תלמידו לעיר מקלט. זה בכלל הציור של "וחי - עבד ליה חיותא", ואין חיים ללא רב.

והנה, יכולנו לחשוב שכל זה היה בימים עברו, בתקופה שבה עדיין היה אסור לכתוב את התורה שבעל פה, את המשנה והגמרא, ולכן המקור היחיד לידיעת התורה היה הרב. אמנם היה אפשר ללמוד קצת חומש לבד, אבל זה הכל - ואפילו החומש היה ללא פירוש רש"י. משכך, ללא רב ומורה, האדם היה מנותק כמעט לחלוטין ממעיינה של תורה.

אבל אולי לאחר שהותר לכתוב את התורה שבעל פה, ובפרט לאחר המצאת הדפוס, הדברים השתנו. נניח שהיתה לנו כיום את המערכת של ערי המקלט, ולמרבה הצער, אחד מתלמידינו נשפט לגלות, ניתן היה לחשוב שמוטל על בית דין לספק לו ש"ס, ש"ס גדול עם כל המפרשים, וכן להזמין עבורו את כל ספרי הראשונים והאחרונים, ובכך היינו מקיימים דין זה של "וחי", ומאפשרים לו חיים רוחניים בעיר המקלט. לכאורה אין לו צורך ביותר מכך - כך היה נראה מסברא. ראש הישיבה יכול היה להמשיך בעבודתו הגדולה והחשובה בהרבצת תורה בישיבתו באשר הוא, ולהסתפק בהזמנה גדולה מחנות ספרי הקודש עבור תלמידו השרוי בגלות.

משמעות החיים

אולם קולא כזו אינה קיימת בהלכה. גם כיום, עם כל הספרים המודפסים וכל שיעורי התורה הזמינים בטלפון, כשהיו לנו שוב ערי מקלט, דין זה של "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" אינו עתיד להשתנות. "וחי" אין פירושו שיהיו לו רק אוכל ובגדים ותרופות וספרי קודש, אלא יותר מכל דבר אחר הוא זקוק לרבו, והרב יצטרך לבוא באופן אישי, כי לך מתכוונת התורה כשהיא אומרת "וחי". לחיות פירושו לחיות יחד עם רבך.

אמנם עלינו לנסות להבין מדוע זה כך. הרי כשלומדים מתמטיקה, המורה אינו מוסר לתלמיד חלק מנשמתו. הוא לוקח נוסחה יבשה הנמצאת היכן שהוא בכיסו, ומגיש אותה לתלמיד, ואין שום הבדל אם הוא מעביר את הנוסחה עם חיוך, עם אנחה, או עם מחשבות נעלות מכל סוג שהוא.

תורה אינה מתמטיקה

אבל לא כך הם פני הדברים ביחס לתורה הקדושה; התורה אינה כמו חוקים מתמטיים להבדיל. טעות גדולה היא לחשוב שהתורה היא מערכת של ידיעות מופשטות.

מיומן, הן באמצעות האותות שנוצרו על ידי חלוצי התעופה שהיו כאן לפניו, והן על ידי כוחות טבע מסוימים כגון השמש והכח המגנטי של כדור הארץ. דבורה זעירה זו, שמעולם לא הלכה לבית הספר - היא אפילו לא קיבלה חינוך ביתי על ידי אמה - מתעופפת אל הפרחים ואוספת מהם אבקה וצוף. והיא עושה הכל ביעילות מירבית! היא אינה מבינה דבר, אולם הכל מקודד במוחה, עם כל הפרטים של מה לעשות ואיך לעשות.

זוהי אמת בלתי ניתנת לערעור לגבי הבריאה כולה - שום דבר ביקום אינו בעל בחירה; הכל מתנהג על פי דפוסי החכמה שהטביע בהם הבורא יתברך מתחילת בריאת העולם.

בעל הבחירה

עם זאת, ישנה החרגה אחת לכלל זה: האדם! לאדם יש בחירה חפשית - היכולת לבחור ולהחליט. זוהי עובדה שמוכחת מתורתנו הקדושה; זה חלק מובן מאליו מהמסורת שלנו, שהרי התורה מדברת כל הזמן אל האדם, מבטיחה לו שכר אם יבחר כך, ומצד שני מזהירה אותו ומאיימת עליו בעונש אם יבחר בדרך אחרת חלילה. אם האדם היה מוכרח מטבעו או מכורח נסיבות מסוימות לפעול בצורה מסוימת, בלתי אפשרי היה לצוות אותו לנהוג כך או אחרת, ובוודאי שלא היה כל צדק בהענשתו; גם למושג שכר אין מקום לאדם שאינו בוחר להתנהג כפי שהוא מתנהג. הבחירה החפשית היא היסוד של כל התורה כולה.

ועדיין, עבור העולם הזה לבדו היינו מאושרים יותר אילו לא ניתנה לנו בחירה חפשית; הקב"ה יכול היה לברוא בנו אינסטינקטים כיצד לחיות בהצלחה, וכמו הפרה שבשדה והציפור שעל העץ, היינו מאוד מרוצים מהחיים. אף אחד לא היה עורך הפגנות, לא היו מהפכות, לא היו מריבות או גירושין - היה רק אורח חיים מיושב ורגיל. היינו עוברים את החיים בשמחה, ומתים כמו כל בעלי החיים. לא היה לנו למה לצפות ולקראת מה לעבוד, אבל לפחות העולם הזה היה סיפור של הצלחה מבחינתנו.

אולם בניגוד לשאר הבריאה, תכליתנו אינה עולם הזה; **התכלית שלנו היא העולם הבא**. ולפיכך ניתנה לנו גדולה זו, שהיא מעבר לכל דבר אחר בעולם הזה - שכן תכליתה הינה מעבר לכל דבר בעולם הזה.

השאלה הגדולה

אז במובן מסוים, בחירה חפשית היא המתנה הגדולה ביותר שבה חנן אותנו הבורא יתברך בחסדו, שכן זהו האמצעי שעל ידו אנו משיגים את האושר הגדול של העולם הבא. האמת הפשוטה היא שאין דבר גדול מהיכולת

שאנחנו לומדים כאן בפרשה, ולכך התכוונה התורה כשאמרה, "וחי". לחיות בעולם הזה פירושו לחיות יחד עם רבך.

הלום ושמו "בחירה"

והנה, מלבד הנושא הגדול עליו דיברנו, עלינו לדעת שישנו ענין נוסף הנכלל בחיים אותם מעניק הרב'ה כאשר הוא בא לדור יחד עם תלמידו בעיר מקלט, והוא הנושא הגדול של "וּבְחִירָתָּ בְּחַיִּים". זוהי מצוה בתורה - לבחור תמיד בדרך הנכונה, הדרך שתוביל אותנו לחיי העולם הבא.

אך ראשית, כהקדמה, חשוב שנבין איזו פנינה יקרה ונדירה היא היכולת הזו לבחור. אין בעולמנו דבר מיוחד במינו כמו הבחירה החפשית. שהרי, אם נבחן את הבריאה כולה נראה, שבעולמנו אין כלל מושג של דבר הפועל מעצמו - כל חפץ ביקום, כל תהליך, כל מעשה, הוא תוצאה של סיבות מסוימות שגרמו לו להיות מה שהוא או לתפקד כפי שהוא מתפקד. אין דבר שפועל באופן עצמאי, מבלי להיות תלוי בחוקי הסיבה ומסובב שהטביע השי"ת בטבע הבריאה בשעה שברא את העולם.

הרוח אינה בוחרת לנשוב; היא נושבת כחלק ממערכת שה' ברא. הגשם אינו מחליט שהיום הוא יום מתאים לגשם; הכל הוא חלק ממערכת מחושבת של סיבה ומסובב שנוצרה על ידי הק-ל עליון, שהוא היחיד שמחליט ובוחר.

מוחן המבריק של הציפור והדבורה

גם בעולם החי - כל בעלי החיים נשמעים לאינסטינקטים שעמם הם נבראו. אתה מביט על המדרכה ורואה ציפור מקפצת ומדלגת, בפיה מונח עלה, והיא בדרכה לבנות קן. האם הציפור החליטה שהגיע הזמן לבנות קן? לא. היא בונה קן כי יש במוחה תכנית מובנית שמורה לה מתי לבנות קן ואיך לבנות קן. הציפור אינה בוחרת לעשות את מה שהיא עושה - היא לא מבינה דבר; כל מה שהיא עושה כבר מקודד במוחה לפרטי הפרטים, מה לעשות ואיך לעשות, מבלי שלמדה דבר מהוריה. הציפור נולדה כשמידע זה כבר מתוכנת במחשב הקרוי "מוח".

אם אתה מבחין בדבורה היוצאת מהכוורת שלה, גם אם היא נמצאת כעת ב"טיסת בכורה", היא אינה זקוקה לשום הדרכה. הדבורה עפה בצורה מדהימה ומדויקת, בהתאם למידע המסופק לה על ידי דבורים שעזבו בעבר את הכוורת והשאירו מאחור שבילים, אותות מסוימים שלפיהם הדבורה הצעירה יכולה לצאת לדרכה תוך כדי שהיא עוקבת אחרי נתיב הטיסה המתוכנת מראש.

הדבורה אפילו יודעת לעקוב אחר זווית נטיית השמש! זהו דבר מדהים ביותר, כיצד הדבורה מתפקדת כמו נווט

לקיים "ובְּחֶרֶת בְּחִיִּים", כי הרי על איזה חיים אנו מדברים? חיי הנצח!

חיים שיש בהן יראת שמים

ב"יהי רצון" שאומרים לפני ברכת החודש, אנו מבקשים על "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא" ואז מוסיפים, "חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים", ולכאורה נראה שיש כאן כפילות - אנחנו מבקשים על יראת שמים פעמים באותה התפילה.

אומר לכם ביאור ששמעתי לפני למעלה משישים שנה, מהחברותא שלי בישיבת סלבודקה, הגאון רבי אהרן בירזער זצ"ל הי"ד, שנרצח על ידי הנאצים ימח שמו. הוא היה תלמיד חכם, וחתנו של הרב מקורדאן הי"ד, שנרצח יחד עם יהודי קורדאן. הוא ביאר זאת כך. הדבר הטוב ביותר הוא "שתהא בנו", שאנחנו בעצמנו נהיה יראי שמים, אולם במקרה שלנו עצמנו אין את זה, אז לכל הפחות שיהיו לנו "חיים שיש בהם" - שנהיה בסביבה של יראת שמים, סביבה שמכריחה אותנו להיות טובים.

נצחיות על ידי חיצוניות

אברך כולל, גם אם הוא לא המתמיד הגדול ביותר, אבל הוא מוכרח לפתוח ספר מדי פעם. כשראש הכולל מרים את עיניו מהגמרא, בוודאי שהוא חייב! זהו דבר גדול! דבר מצוין ממש!

הדבר נכון גם כלפי מי שלובש כובע וחליפה ומתנהג כיהודי חרדי, הדבר מחייב אותו ואת משפחתו ברמה מסוימת של צניעות ושאר ההנהגות של בני תורה. הוא נכפה לנהוג בצורה מסוימת. אל תזלזלו בזה! זה הישג גדול ביותר, לחפש דברים חיצוניים שיכריחו אותנו להיות אנשים טובים יותר, ויאלצו אותנו לבחור בטוב. זהו חלק חשוב מאוד של מצות "ובְּחֶרֶת בְּחִיִּים", לבחור בחיים המקנים לך חיי נצח. ככל שנבחר להגביל את בחירתנו החפשית ונציב את עצמנו בסביבה שבה אנו מחויבים להיות טובים יותר, אנחנו כבר נמצאים בדרך להשגת גדולה.

גלגל ההצלה

ולכן, תלמיד שנאלץ להיכנס לגלות, גם אם הוא למדן גדול - איננו מדברים כאן רק על בחור צעיר שזקוק לרב'ה שילמד אותו כיצד לומר "טייטש" בגמרא; אנחנו מדברים גם על אברך בן ארבעים, חמישים, שישים, הוא כבר תלמיד חכם גדול, אולי אפילו יותר מרבו. הוא יכול להשאיר את הרב'ה מאחור ולפתוח ישיבה משלו בעיר מקלט. אולם התורה אומרת - לא יקום ולא יהיה! זה לא נקרא חיים. לא משנה מי אתה, אתה זקוק למישהו אחר; כל אדם זקוק ל"גִּבְרָא דְּמִסְתַּפֵּינָא מִנֵּה" (עיין מועד קטן כד, א). זה היתרון בלהיות קרוב לרב'ה.

כשהרב'ה נמצא בסביבה יש כח מסוים שמרסן אותך; זה גורם לך לחשוב פעמיים ושלוש לפני שאתה עושה

וזה מביא אותנו לשאלה הגדולה: מה עלינו לעשות עם האחריות הגדולה הזו? ה' הרי לא ברא אותך ציפור או דבורה - הוא נתן לך את המתנה הנדירה הזו ששמה בחירה חפשית, ואם כך, עליך להשקיע מעט זמן במחשבה אודות שאלה זו. זו לא שאלה קטנה כלל וכלל - אל תחשוב שזהו דיון פילוסופי חסר תכלית, שאינו דורש את תשומת לבך. לא ולא, זוהי שאלת כל השאלות, זו ככל הנראה השאלה הגדולה ביותר שאי פעם תתמודד עמה: "מה עלי לעשות עם האחריות האדירה הזו?" אחרי הכל, אנשים רבים בילו את חייהם בבחירה מתמדת בדברים הלא נכונים, ובכך נכשלו במשימתם בעולם הזה, ולא השיגו את מה שהם היו מסוגלים להשיג.

ממנים משגיח

וכאן אנחנו מגיעים לאחת הנקודות בנושא הזה של בחירה, שלעיתים קרובות מדי בני אדם מתעלמים ממנה - והוא, העיקרון החשוב של ניצול הבחירה החפשית כדי להגביל את הבחירה החפשית. זה נשמע כמו חידוש, הלא כן?! ישנן דרכים שבהן נוכל לקחת את הבחירה החפשית שניתנה לנו, ולבחור להשתמש בה כדי לשלול מעצמנו את הבחירה! וזו הסיבה שחיים שבהם האדם אינו נתון תחת עינו הפקוחה של רבו אינם חיים. כי הרב מכריח אותך לבחור טוב; נוכחותו מכריחה אותך לבחור בחיים!

אני בטוח שהרעיון הזה אינו מוערך כל כך, כי אנשים אינם מבינים מה הפירוש לרסן את הבחירה החפשית שלהם, ולכן ננסה להמחיש את העניין בעזרת דוגמא שכיחה מהחיים, שתעזור לנו להבין את המושג הזה. נניח שיש בחור ישיבה שלעיתים אינו קם לתפילת שחרית בישיבה. דבר כזה קורה לפעמים בישיבה. יום אחד המשגיח ניגש אליו ונוזף בו, "מה עם שחרית?" ומה עונה הבחור? הוא אומר, "אני אוהב לבא לשחרית בלי שיכריחו אותי". הוא לא רוצה שיאמרו לו לבוא.

הבחור הזה אינו מבין שמה שהוא אומר זה ההפך מהשכל הישר, כי אחת הדרכים הטובות ביותר לנצל את בחירתנו החפשית היא לשים את עצמנו במצב שבו אנחנו נאלצים לבחור בחיים. עליך לרצות שיכריחו אותך, כי כאשר אתה בוחר להגביל את הבחירה החפשית שלך בכך שאתה מציב את עצמך תחת עיניהם הפקוחות של אחרים, אתה עושה שימוש באחד מהכלים הטובים ביותר, הזמינים עבורך להציל את עצמך. וכך היה אומר רבינו ירוחם הלוי זצ"ל המשגיח דמיר, "עלינו להתפלל להיות מוכרחים ליראת שמים".

"לא. הוא מעולם לא הלך אפילו לומר 'גוט שבת' לאף אחד מהרבנים".

לפעמים הן אומרות לי שהרב'ה היחיד שלו קבור באירופה. זה לא מספיק. רב'ה שאינו בין החיים אינו יכול להוכיח אותך, הוא אינו יכול לפקוח עין עליך. אדם שאין לו רב'ה, הוא מקרה אבוד. הלא אינך חרק או ציפור שיכולים לסמוך על האינסטינקטים שלהם כדי להצליח. בן אדם זקוק לרב'ה, מישהו שעומד מעליו, אחרת חייו אינם קרויים חיים.

השכונה הנחשקת ביותר

אם מעולם לא היה לך רב'ה, זו בעיה גדולה. רחמנות עליך. איפה כדאי לך לגור? בשכונה שאשתך מחליטה שהיא השכונה הכי נחמדה? "אולי עלי לעבור למקום פלוני? מדובר בקהילה חדשה עם עצים חדשים ובתים חדשים ויהודים חדשים". כאשר אתה עובר דירה אתה לוקח בחשבון את כל השיקולים, מלבד את השיקול החשוב ביותר. הכלל החשוב ביותר - לדור במקום רבו - נזנח ונשכח.

חשבתם על זה פעם? כאשר אתם חושבים היכן כדאי לכם לקבוע את מושבכם, וודאו שזה יהיה בסמוך לרב'ה. אם זה לא רבך, אז לכל הפחות שיהיה זה רב אחר. "עשה לך רב" פירושו שתדאג שמישהו יהיה רבך! הרב של בית הכנסת המקומי, תלמיד חכם המתגורר בסביבה, מישהו! כמובן שכדאי לחפש את הטוב ביותר, אבל מי שזה לא יהיה, עליך לדבוק בו. זה לא אומר שאתה מחויב אליו לכל החיים, אבל עד שתמצא מישהו טוב יותר, אלו הם החיים שלך.

בחרו ישיבה ותעברו להתגורר כמה שיותר קרוב אליה. הישיבה תהיה הרב'ה שלך. זה טוב שתרגיש שבני הישיבה בוחנים אותך ומסתכלים מעבר לכתף שלך. בניין הישיבה מסתכל מעבר לכתף שלך - ראש הישיבה, ראש הכולל. שווה לשלם כל סכום שיהיה כדי להתגורר שם. הדברים שאני אומר לכם כעת הינם רציניים ביותר. השכונה שבה שוכנת הישיבה היא הסביבה הבריאה ביותר שאפשר לדור בה. אין לכם מושג כמה גדולה תהיה ההשפעה עליך, על אשתך ועל ילדיך, אם תפעל לפי המרשם שקבעו חז"ל, "לעולם ידור אדם במקום רבו".

זהו זה - כך קבעה התורה הקדושה. ו"לעולם" פירושו **תמיד!** גם אחרי שהתבגרת והפכת להיות עצמאי. יתכן שאתה כבר גברא רבה, אדם גדול; אתה בעל משפחה, יש

משהו. כמה אנשים הלכו לאיבוד מפני שלא ידעו או לא שמו לב לאזהרה זו? גם מי שלא אבד לגמרי, מכל מקום אין ספק שהוא טעה פעמים רבות, טעויות שיכולות היו להימנע אילו היה דבק ברבו.

לא משנה כמה טוב אתה יודע לשחות, הגלים הגבוהים של החיים חזקים יותר מכפי שאתה מעלה על דעתך. נניח שאתה נמצא בלב ים ונפלת מהסירה, אם מישהו יזרוק לך גלגל הצלה, אתה לא תמשיך לשחות לבד, גם אם אתה שחיין מעולה. אתה תחזיק חזק בגלגל - כי זוהי הצלתך! "וחי!" בטוח ככל שתהיה ביכולתך לשחות בעולם הזה, כל אדם חייב להחזיק חזק ברבו, כי חייו תלויים בכך.

החיים על יד הרב'ה

ישנו יסוד גדול אותו מלמדת אותנו הגמרא: "לעולם ידור אדם במקום רבו" (ברכות ח, א). יש החושבים שענין זה שייך ל"חסידים" בלבד, אבל אפילו "חסידים" לא בהכרח מקיימים גמרא זו כפי המכוון בה. יש המשתמשים באדמו"ר כדי לקבל ברכה, לבקש ממנו שיתפלל עליהם, או לשאול עצה במצב מסובך. אבל לחיות על יד הרב'ה כי זה החיים שלך, זהו מושג שמתעלמים ממנו פעמים רבות. ולהתעלם מזה פירושו להתעלם מהחיים.

כמובן שתשאלו, "מי הרב שלי? היה לי את הר"מ הזה, את המגיד שיעור ההוא. בישיבה היה לי ר"מ אחר בכל וועד, וכל אחד מהם מתגורר במקום אחר, אז לאן עלי לעבור דירה?", התשובה היא: לפחות על יד אחד מהם! ליד זה שאיתו היתה לך הכי הרבה "שייכות", זה שהיית הכי קרוב אליו.

אין לך אפשרות לעבור דירה? לכל הפחות וודא שאתה פוגש את רבך כמה שיותר. לאנשים רבים אין רב כלל. נשים מתקשרות אלי בטלפון, יש להם בעיות עם בעליהם. אני שואל אותם, "באיזה בית כנסת הוא מתפלל?" אם היה לו רב שאליו תוכל להתקשר, הרב יוכל לדבר איתו.

"הוא מתפלל בכמה בתי כנסת", היא אומרת לי.

פירוש הדבר הוא שאדם זה הוא יתום. בליל שבת הוא הולך למקום אחד, בשבת בבוקר הוא מתעטף בטלית ומסתובב במקומות שונים. למנחה ומעריב, אם הוא הולך, הוא הולך למקום אחר.

שאלתי אותה, "האם הוא מכיר את הרב באחד מבתי הכנסת?"

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

לו השפעה רבה על מלכי העולם. מה שזה לא היה, שלמה בוודאי יכול היה להתגונן בעוצמה מפני תוכחתו של רבו.

"רומא לא נבנתה ביום אחד"

ובכל זאת אומרת הגמרא ששלמה נהג כן רק משום שרבו לא היה יותר בין החיים. הוא לעולם לא היה עושה זאת אילו רבו היה עדיין חי. זהו דבר מדהים! לו היה נמצא בצילו של הרב'ה, שלמה המלך היה מהסס לעשות את הצעד הזה. הוא היה חוכך בדבר שוב ושוב, ומשהו בשכלו היה אומר לו להימנע מכך. עצם נוכחותו של שמעי בן גרא היתה מרתיעה אותו - למרות דעתו האדירה של שלמה המלך וכוחו המופלא לבחור ולהחליט, העובדה שיש מישהו שנמצא ברקע, היתה מגבילה את בחירתו החפשית העצומה.

רק לאחר ששלמה איבד את רבו, נזרעו זרעי חורבן בית המקדש. הגמרא (שבת נו, א, סנהדרין כא, ב) אומרת כי "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי". כוונת הגמרא היא שכאשר הגיעה לבסוף מלכות רומי והחריבה את בית המקדש השני, היתה זו תוצאה של מעשה זה של שלמה.

כמובן שמיום נישואיו ועד החורבן עבר זמן רב, והיו פיתולים רבים בדרך, אבל חכמינו גילו שלחורבן בית המקדש וגלותו מארץ ישראל, היה קשר למאורע שהתרחש מאות שנים קודם לכן, כאשר לאדם גדול זה לא היה רב'ה.

"אין עוד נביא"

יש כאן מסר גדול וחשוב, אותו מבקשים חז"ל ללמד אותנו - ענין זה, שיהיה מי שיסתכל לך מעבר לכתף הוא חשוב כל כך, עד שעתידו של כל עם ישראל תלוי בזה. קיומו והצלחתו של עם ישראל, תלויים בכך שכל אחד מאיתנו יחיה בצילו של רב, מישהו שיסתכל לנו מעבר לכתף.

לכן אחד הדברים החשובים ביותר שעליהם אנחנו מתאבלים בימי בין המצרים הוא העובדה שאבדה מאיתנו הנבואה; איבדנו מערכת שלמה של אנשים שעומדים מעלינו ומנחים אותנו. כמובן שאנו בוכים על חורבן בית אלקינו ועל עם ה' כי נפלו בחרב, אולם אל לנו לשכוח שבכיינו הוא גם על ההזדמנות הגדולה שאיבדנו כאשר הנבואה הגיע לקיצה.

אמנם, אם אנחנו מתכוונים להתאבל כראוי, עלינו לדעת על מה אנחנו מתאבלים. כלומר, אנחנו צריכים לקבל תמונה ברורה בשכלנו, מה היה תפקידם של הנביאים?

לך אפילו נכדים, אז אתה חושב שאתה כבר משהו. ואולי אתה באמת כזה. אבל אין זה משנה; לעולם! תמיד! עליך לדור תמיד קרוב ככל הניתן לרבך, כדי שאתה תראה אותו והוא יראה אותך. אתה חייב להישאר תחת השגחה קבועה של מישהו.

שורש החורבן

על מנת להדגיש את חשיבותו של רב'ה שמסתכל מבעד לכתף, הגמרא בברכות מספרת לנו עובדה אודות אדם גדול ביותר, עובדה שבמבט ראשון נראית כל כך מדהימה, עד שכמעט קשה לקבל אותה. חז"ל מגלים לנו שהפרת הוראה זו, לדור במקום רבו, היא זו שגרמה לחורבן הבית ולגלות! היודעים אתם מדוע אנחנו אבלים על חורבן בית המקדש? משום ששלמה המלך טעה טעות גדולה וקיבל החלטות מבלי להיוועץ ברבו.

הגמרא מלמדת אותנו כי "לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה". רק לאחר פטירת רבו, שמעי בן גרא, קיבל שלמה את ההחלטה להתחתן עם בת פרעה, שהביאה בסופו של דבר לחורבן הבית.

ואל תטענו ששמעי בן גרא היה גדול יותר משלמה המלך. שלמה היה גדול בהרבה מרבו, והקב"ה העיד זה מכבר כי שלמה היה החכם מכל אדם (מלכים א' ה, יא). הוא היה גאון הגאונים, ובהחלט יכול היה להסתדר בכוחות עצמו. ביכולתו היה לקבל את ההחלטות הטובות ביותר, כך היה נראה לנו לכאורה.

מערכות של כח דהיתרא

למען האמת, אילו שמעי בן גרא היה מוכיח את שלמה בפניו על כך שנשא את בת פרעה, אין ספק שתשובתו של שלמה היתה ערוכה היטב. בוודאי היו לו מערכות שלמות, פלפולים אדירים, לבאר מדוע נהג כדין. ולא היתה זו רק מערכה עם עשרה ענפים כפי שמצוי בספרי השו"ת, לא ולא! שלמה המלך יכול היה לחבר סדרה שלמה של ספרים, עם כמה וכמה חלקים, כדי לבאר מדוע הדבר היה מותר.

ישנו ספר הנקרא "חזקה רבה" שחובר על ידי אחד מרבותינו האחרונים. ספר זה כולל כמה וכמה חלקים, אשר עוסקים כולם בענייני חזקה. שלמה המלך יכול היה לחבר סדרה גדולה פי שלוש, פי עשר, מהספר "חזקה רבה"! הוא היה מוכיח באותות ובמופתים שלא זו בלבד שמותר היה לו לישא את בת פרעה, אלא שהיתה כאן מצוה, והוא היה מחויב בדבר.

כבר ביארנו בעבר שלשלמה המלך היתה תכלית גדולה מאד בנישואין אלו, תכנית שמטרתה היתה ריבוי כבוד שמים, להינשא אל תוך משפחות מלכותיות, ובכך תהיה

ועי' מסכת דרך ארץ זוטא פרק א וילקוט שמעוני רמז שסז) אבל אנחנו רואים שהיהודים הכניסו את ירמיהו הנביא לבור הטיט על מנת להטביע אותו. וזאת משום שליירמיהו היתה לשון מרה. אמנם לשון זו לא היתה שלו - הוא דיבר את הדברים אותם צווה עליו הקב"ה לומר.

מניעת הגלות

אולם עלינו לדעת שבמשך מאות שנים עם ישראל כן קיבל את הנביאים. זה לא אומר שכולם תמיד צייתו להם, אבל הם איפשרו להם לדבר. כולם הבינו שזהו הדבר הטוב ביותר עבור עם ישראל; הם ידעו שקיום האומה תלוי בשמיעת דברי מוסר ותוכחה, ושטוב שיש להם רב'ה.

ומה אירע לבסוף? בסוף תקופת בית ראשון, נחישותו של עם ישראל החלה להיחלש, ואז החלו להופיע נביאי השקר; הדבר קרה כי אנשים ביקשו סוג אחר של נבואה - נבואה נטולת ביקורת.

כך התנבא ירמיה בשם ה' במגילת איכה (ב, יד): "נְבִיאִיךָ - לא היו אלו הנביאים שלי אלא שלכם, "חֲזוּ לְךָ שְׂוֹא וְתַפֵּל" - אמרו לכם דברים שקריים וחסרי משמעות, "וְלֹא גָלוּ עַל עֲוֹנֶיךָ לְהָשִׁיב שְׁבוּתְךָ" הם נמנעו מלדבר על חטאיכם, מה שיכול היה להשיב את השבויים, כלומר למנוע את הגלות.

משכך, אמר הקב"ה לכלל ישראל, "נתתי לכם את המתנה הגדולה הזו כדי לעזור לכם בעולם הזה ובעולם הבא, ועכשיו התעייפתם ממנה? ובכן, אקח בחזרה את המתנה", ומאז פסקה הנבואה; חורבן בית המקדש היווה את סיום הנבואה. בתחילת ימי בית שני עדיין נשארו מספר נביאים זקנים שהמשיכו לחיות עוד זמן מה, ומאז שהם הסתלקו לבית עולמם, לא קם עוד נביא בישראל.

זוכה ורואה בשמחתה

זהו דבר גדול שאיבדנו בחורבן, כי זו היתה הצלחתו של עם ישראל. עד אז, עם ישראל סמך על הנביאים שידריכו אותו אל השלמות בעבודת ה'. ולכן הדורות הללו הצליחו והצטיינו כל כך בעבודתם; מעולם לא השיגו יהודים שלמות גדולה יותר מאשר בתקופה שבה הנביאים עמדו על המשמר וגערו בכל דבר רע אותו ראו. הנביאים עוררו אותנו לתקן את דרכינו, וכך הפכנו לטובים יותר ויותר.

ולכן עלינו לזכור תמיד את מה שאיבדנו כשפסקה הנבואה. כשהנבואה הגיעה לקיצה, איבדנו את אחת מאבני החן היקרות ביותר שהיו לעמנו אי פעם, המתנה של ביקורת בלתי משוחדת ובלתי מוגבלת שמנחה אותנו אל חיי נצח. וזו המתנה שעלינו לנסות ולחיות מחדש בחיינו בכך שנחפש תמיד את קרבתו של מי שיסתכל מעבר לכתפינו וינחה אותנו. זהו הלקח של "וחי" - החיוב

המגידים של פעם

אתם יודעים שעד לפני כמאה שנה היו בעם ישראל מגידים, מטיפים, שנהגו לעבור בין קהילות ישראל ולדבר אל העם היהודי. הם דיברו במשך שעות, ואמרו דברי מוסר וכיבושין לתושבי המקום. המגיד מקלם נהג להגיע לעיירה ולמסור דרשות בנות שנים או שלוש שעות. הוא נזף וגער קשות בשומעי לקחו! ואל תחשבו שהציבור לא הגיע כדי לשמוע אותו. הדברים הכאיבו להם, אבל הם הקשיבו לדבריו אף על פי כן.

סיפר לי יהודי אחד שהוא זוכר שבעשרת ימי תשובה, המגיד נהג לדבר עם בעלי החנויות אודות החובה לדייק במידות ומשקולות. הוא אמר שהוא זוכר שמי שהיה יוצא אל מחוץ לעיר, היה רואה כל מיני כלי מדידה מפוזרים לכל עבר. היו אלו כלים ישנים ושחוקים, שכבר לא נתנו מידות מדויקות, והסוחרים השליכו אותם לאחר ששמעו את דבריו של המגיד. אלו היו ההישגים שהשיגו המגידים באותם ימים, לפני זמן לא רב.

המגידים המקוריים

אולם כל זה הוא כאין וכאפס לעומת הנביאים שהיו לעם ישראל בעבר! הנביא היה מדבר במרץ רב, ומוקיע כל דבר שראה כבלתי ראוי. אף אחד - לא המלכים, לא התלמידי חכמים, לא העשירים - איש לא היה חסין בפני ביקורתו.

הנביא לא היה כמו מרצה מקצועי שיודע להסתיר את דברי המוסר והביקורת שלו בינות לסיפוריו. הוא אמר להם בצורה ישירה ביותר מה לא בסדר אצלם. החטאים הקטנים ביותר תוארו על ידי הנביא במילים קשות ביותר. זו היתה המערכת של הנבואה. שום דבר לא נחשב לדבר קטן. והדברים נאמרו בצורה המרה ביותר!

היו מקרים בהם ניסו להשתיק את הנביא על ידי רציחתו. הנביא זכריה בן ברכיה נרצח בפקודתו של יואש המלך. הוא היה מוכיח את המלך בפומבי, עד שלבסוף שלח המלך אדם שיתקוף וירצח אותו בחשאי. זה היה מקרה שמעולם לא נשכח בהיסטוריה שלנו; דמו של הנביא מעולם לא נשכח. זה היה מקרה נדיר אבל זה קרה. אוריה הנביא נהרג גם הוא, על ידי המלך יהויקים. גם ישעיה הנביא הוצא להורג על ידי המלך מנשה.

אכן, היה זה דבר מסוכן להיות נביא. ירמיה הנביא אומר (איכה ג, ג) "וַיֵּדוּ אֶבֶן בֵּי". הענין מבואר בספר ירמיה פרק ל"ח, שם מסופר כיצד שרי המלך ניסו להרוג את ירמיה בכך שהשליכו אותו אל בור טיט בחצר המטרה. ירמיהו החל לשקוע, עד שהגיע עבד מלך הכושי והציל את חייו. עד היום אנחנו אסירי תודה לאותו עבד כושי על מעשה זה, והוא אף זכה לשכר רב על כך! (שם לט, טז-יח,

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

באחד מספריו משווה הרב את התפילה יחד עם אנשים שאינם לוקחים ברצינות את עבודת ה' שלהם לשעטנז - ערבוב שהוא בלתי חיובי בעיני ה'. האם איננו מחויבים להתפלל יחד עם כל יהודי באשר הוא - גם אם הוא מהחוטאים?

תשובה:

לא. איננו מחויבים להתפלל עם כל יהודי, לא ולא. והסיבה לכך היא שישנה חשיבות עליונה בקיום הערך של "הַרְחַק מִשֵּׁכָן רָע" (אבות א, ז). צריך להישאר הרחק ממנו, ואסור להשתתף עם הרשע אפילו לדבר מצוה (אבות דר' נתן ט, ד). כך מבואר בפסוקים בצורה הברורה ביותר - שאסור להתחבר עמם אפילו כדי לקיים מצוה.

ולכן חשוב מאוד לא להיות משוחדים מהעובדה שכולנו אומרים את אותם המילים בתפילתנו. עליך לדעת שגם בבית הכנסת הטוב ביותר, אם אתה יושב ליד אדם רע, הוא עלול לקלקל אותך חלילה. ראיתי את זה קורה שוב ושוב.

היה פעם יהודי שהחל להתפלל בבית הכנסת שלנו. הוא היה בעל תשובה, כולו מלא בהתלהבות, מלא בלהט ללמוד. אבל הוא התיישב בבית הכנסת ליד איש זקן שהכרתי אותו כלץ, והזקן הזה היה מדבר איתו תמיד במהלך התפילה. הוא דיבר כל הזמן נגד כולם בבית הכנסת - כולל אני. סופו של הבעל תשובה הזה שהוא התקלקל לגמרי, הפך להיות אויב שלי, ועזב את בית הכנסת. רציתי לעשות ממנו משהו, אולם השכן הרע הזה הרס אותו. פעמיים אירע לי מקרה מעין זה.

ולכן חשוב כל כך להימנע מלבוא במגע עם אנשים שעלולים לקלקל אותך. גם אם זה יקלקל אותך רק במקצת, עליך להיזהר. חשוב עד למאוד לחפש את הטובים ביותר בכל מקום שתלך.

לוודא שהורג בשגגה יחיה בצורה מוצלחת בעיר המקלט. "לחיות" פירושו לחיות חיים של התקרבות לה' באמצעות הכלל של "עשה לך רב".

ואם כחלק מאבלותנו על חורבן הבית ואובדנם של ימי קדם, נזכיר לעצמנו את אותם הימים, ונשתדל גם אנו לנסות להשתמש במתנה הגדולה ששמה "בחירה חפשית" כדי להגביל את עצמנו על ידי קבלת הדרכה מאחרים, נזכה בעזרת ה' יתברך להיכלל בהבטחה הגדולה של "כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׁמְחָתָהּ" (תענית ל, ב).

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

דקה אחת ביום של בחירה בחיים האמיתיים

"חיים" פירושה לחיות עם רב'ה שמאלץ אותך להגביל את בחירתך ולבחור רק בטוב. מעכשיו ועד תשעה באב, נשקיע בלי נדר שלושים שניות ביום במחשבה אודות האובדן שפקד את אומתנו כשאיבדנו את המערכת הגדולה הזו של הנבואה, שבה הנביאים לימדו, השגינו, וביקרו את עם ישראל. לאחר מכן נשקיע בלי נדר שלושים שניות נוספות כדי לחשוב על דרכים מעשיות שעל ידן נוכל להשיג את אותה השלמות שהיתה לנו פעם, באמצעות בחירת רב ומורה דרך שיעמוד על גבנו ויעזור לנו לבחור בחיים.